

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

دانشگاه آزاد اسلامی
واحد تهران مرکزی
دانشکده اقتصاد و حسابداری
پایان نامه برای دریافت درجه کارشناسی ارشد (M.A)

گرایش :
علوم اقتصادی

عنوان :
بررسی ارتباط ریسک اعتباری با مطالبات معوقه بانکها

استاد راهنما :
جناب آقای دکتر بیژن باصری

استاد مشاور :
جناب آقای دکتر رافیک نظریان

پژوهشگر :
معصومه هنری مهر

زمستان ۱۳۹۰

تقدیم به :

پدر بزرگوار

و

مادر مهربانم

تشکر و قدردانی :

پس از حمد و سپاس پروردگار متعال، بر خود لازم میدانم تا از استاد بزرگوارم، جناب آقای دکتر بیژن باصری که راهنمایی این پایان‌نامه را بر عهده داشتند و با رهنمودهای ارزشمند خود بر غنای علمی تحقیق افزودند، تشکر و قدردانی نمایم همچنین از جناب آقای دکتر رافیک نظریان که زحمت مشاوره این پایان‌نامه را بعهده داشته نهایت تشکر و سپاسگذاری را دارم و امیدوارم که حضور این بزرگواران همواره روشنی بخش راه علم و پژوهش باشد.

برخود واجب می‌دانم تا از راهنمایی‌های استاد ارجمندم جناب آقای دکتر تیمور محمدی و همچنین جناب آقای دکتر علی اصغر لطفی که در تدوین مدل گام به گام همراه و همیار اینجانب بوده است کمال تشکر و قدردانی را دارم.

بسی شایسته است که از همکاری صمیمانه سروران گرانقدر، آقایان عباس آخوندزاده سربازرس بانک مرکزی، محمدرضا قلی بگلو کارشناس بانک مرکزی و عطااله گرجی محقق بانک مرکزی که در گردآوری اطلاعات و تدوین مدل، زحمات زیادی را متقبل شده اند صمیمانه سپاسگزاری نمایم.

در پایان از آقایان سیدمرتضی نکاوت رئیس ریسک اعتباری بانک توسعه و صادرات ایران، پژمان ارباب مسئول اعتبارات مدیریت بانک کشاورزی استان خراسان شمالی و حامد منصوری کارشناس ارشد اقتصاد که در ابتدای انجام این رساله از ارشادات و رهنمودهای سازنده این بزرگواران بهره مند گردیده‌ام، سپاسگزاری می‌نمایم .

موفقیت و شادی همیشگی را برای تمامی این عزیزان از درگاه ایزد منان آرزومندم.

تعهد نامه اصالت پایان نامه کارشناسی ارشد

اینجانب معصومه هنری مهر دانش آموخته مقطع کارشناسی ارشد ناپیوسته به شماره دانشجویی ۸۸۰۸۳۷۵۲۶۰۰ در رشته علوم اقتصادی که در تاریخ ۱۳۹۰/۱۱/۲۹ از پایان نامه خود تحت عنوان : بررسی ارتباط بین ریسک اعتباری با مطالبات معوقه بانک ها با کسب نمره: ۱۷/۷۵ از ۱۸ نمره و درجه بسیار خوب دفاع نموده ام بدینوسیله متعهد می شوم:

۱- این پایان نامه حاصل تحقیق و پژوهش انجام شده توسط اینجانب بوده و در مواردی که از دستاوردهای علمی و پژوهشی دیگران (اعم از پایان نامه، کتاب، مقاله و...) استفاده نموده ام، مطابق ضوابط و رویه های موجود، نام منبع مورد استفاده و سایر مشخصات آن را در فهرست ذکر و درج کرده ام.

۲- این پایان نامه قبلاً برای دریافت هیچ مدرک تحصیلی (هم سطح، پایین تر یا بالاتر) در سایر دانشگاهها و موسسات آموزش عالی ارائه نشده است.

۳- چنانچه بعد از فراغت از تحصیل، قصد استفاده و هر گونه بهره برداری اعم از چاپ کتاب، ثبت اختراع و از این پایان نامه داشته باشم، از حوزه معاونت پژوهشی واحد مجوزهای مربوطه را اخذ نمایم.

۴- چنانچه در هر مقطع زمانی خلاف موارد فوق ثابت شود، عواقب ناشی از آن را بپذیرم و واحد دانشگاهی مجاز است با اینجانب مطابق ضوابط و مقررات رفتار نموده و در صورت ابطال مدرک تحصیلی ام هیچگونه ادعایی نخواهم داشت.

نام و نام خانوادگی : معصومه هنری مهر

تاریخ و امضاء:

بسمه تعالی

در تاریخ : ۱۳۹۰/۱۱/۲۹

دانشجوی کارشناسی ارشد آقای/خانم **معصومه هنری مهر** از پایان نامه خود دفاع نموده و با
نمره ۱۷/۷۵ از ۱۸ نمره، بحروف هفده و هفتاد و پنج صدم از هجده و با درجه بسیار خوب
مورد تصویب قرار گرفت .

امضاء استاد راهنما:

معاونت پژوهش و فناوری

به نام خدا

منشور اخلاق پژوهش

با یاری از خداوند سبحان و اعتقاد به اینکه عالم محضر خداست و همواره ناظر بر اعمال انسان و به منظور پاس داشت مقام بلند دانش و پژوهش و نظر به اهمیت جایگاه و دانشگاه در اعتلای فرهنگ و تمدن بشری ، ما دانشجویان و اعضاء هیأت علمی واحدهای دانشگاه آزاد اسلامی متعهد می گردیم اصول زیر را در انجام فعالیت های پژوهشی مدنظر قرار داده و از آن تخطی نکنیم :

- ۱- اصل برائت : التزام به برائت جویی از هر گونه رفتار غیر حرفه ای و اعلام موضع نسبت به کسانی که حوزه علم و پژوهش را به شائبه های غیر علمی می آلاینند .
- ۲- اصل رعایت انصاف و امانت : تعهد به اجتناب از هر گونه جانب داری غیر علمی و حفاظت از اموال ، تجهیزات و منابع در اختیار .
- ۳- اصل ترویج : تعهد به رواج دانش و اشاعه نتایج تحقیقات و انتقال آن به همکاران علمی و دانشجویان به غیر از مواردی که منع قانونی دارد.
- ۴- اصل احترام : تعهد به رعایت حریم ها و حرمت ها در انجام تحقیقات و رعایت جانب نقد و خودداری از هر گونه حرمت شکنی .
- ۵- اصل رعایت حقوق : التزام به رعایت کامل حقوق پژوهشگران و پژوهیدگان (انسان ، حیوان و نبات) و سایر صاحبان حق .
- ۶- اصل رازداری : تعهد به صیانت از اسرار و اطلاعات محرمانه افراد ، سازمان ها و کشورها و کلیه افراد و نهادهای مرتبط با تحقیق .
- ۷- اصل حقیقت جویی : تلاش در راستای پی جویی حقیقت و وفاداری به آن و دوری از هر گونه پنهان سازی حقیقت .
- ۸- اصل مالکیت مادی و معنوی : تعهد به رعایت کامل حقوق مادی و معنوی دانشگاه و کلیه همکاران پژوهش .
- ۹- اصل منافع ملی : تعهد به رعایت مصالح ملی و در نظر داشتن پیشبرد و توسعه کشور در کلیه مراحل پژوهش.

امضاء پژوهشگر

بسمه تعالی
دانشکده اقتصاد و حسابداری
(این چکیده به منظور چاپ در پژوهش نامه دانشگاه تهیه شده است)

کد شناسایی پایان نامه: ۱۰۱۲۰۹۱۴۸۹۲۰۰۹	نام واحد دانشگاهی: تهران مرکزی کد واحد: ۱۰۱
عنوان پایان نامه: بررسی ارتباط ریسک اعتباری با مطالبات معوقه بانک ها	
تاریخ شروع پایان نامه: ۱۳۹۰/۰۴/۲۹ تاریخ اتمام پایان نامه: ۱۳۹۰/۱۱/۲۹	نام و نام خانوادگی دانشجو: معصومه هنری مهر شماره دانشجویی: ۸۸۰۸۳۷۵۲۶۰۰ رشته تحصیلی: علوم اقتصادی
استاد / استادان راهنما: آقای دکتر بیژن باصری استاد/استادان مشاور: آقای دکتر رافیک نظریان	
آدرس و شماره تلفن :	
<p>چکیده پایان نامه (شامل خلاصه، اهداف، روش های اجرا و نتایج به دست آمده):</p> <p>امروزه بانک ها نقش مهمی در تحولات پولی و مالی کشورها ایفا می کنند. از آنجایی که وظیفه اصلی بانک ها جذب منابع و اعطای تسهیلات می باشد و بخش عمده ای از این منابع بصورت سررسید گذشته، مشکوک الوصول و معوق به بانک برگشت داده نمی شود، لذا این معضل اساسی فراروی نظام بانکی کشور می باشد. عدم وصول تسهیلات اعطایی باعث افزایش ریسک اعتباری منابع بانک ها شده و موجب کاهش سودآوری آنها می شود و عرضه اعتبارات و تسهیلات اعطایی به مشتریان را کاهش می دهد. پژوهش حاضر ضمن بررسی ارتباط میان ریسک اعتباری با مطالبات معوقه بانک ها در هشت بانک دولتی و خصوصی شده در طی دوره ۱۳۸۱ تا ۱۳۸۸، با استفاده از الگوی داده های تلفیقی، ارتباط میان متغیر رشد اقتصادی، رشد مطالبات معوقه، نسبت تعهدات به کل دارایی، نسبت وام های بخش های تولیدی به کل تسهیلات بر ریسک اعتباری تأثیر گذار می باشند. ضمناً بین رشد اقتصادی (GDPg)، رشد مطالبات معوق (NPL)، نسبت تعهدات به کل دارایی (CO)، نسبت وام های بخش های تولیدی به کل تسهیلات (LO) با ریسک اعتباری رابطه معنی داری وجود دارد.</p> <p>واژگان کلیدی: ریسک اعتباری، مطالبات معوق، تسهیلات اعطایی، پانل دیتا</p>	

نظر استاد راهنما برای چاپ در پژوهش نامه دانشگاه مناسب است
 مناسب نیست

تاریخ و امضاء:

فهرست مطالب

صفحه	عنوان
	فصل اول - کلیات پژوهش
۲	مقدمه
۲	۲-۱ بیان مسأله تحقیق
۳	۳-۱ اهمیت موضوع تحقیق و انگیزه انتخاب آن
۴	۴-۱ هدف‌های تحقیق
۴	۵-۱ سؤالات یا فرضیه‌های تحقیق
۴	۶-۱ چهارچوب نظری تحقیق
۶	۷-۱ مدل تحقیق
۶	۸-۱ روش پژوهش
۶	۹-۱ جامعه آماری و حجم آن
۶	۱۰-۱ روش گردآوری اطلاعات
۶	۱۱-۱ روش تجزیه و تحلیل اطلاعات
۷	۱۲-۱ متغیرها و واژه‌های کلیدی
	فصل دوم - مروری بر مفاهیم و عوامل ریسک اعتباری در نظام بانکداری
۹	مقدمه
۹	۱-۲ نقش بانک در تأمین فعالیت‌های اقتصادی
۱۰	۲-۲ ریسک و ماهیت آن
۱۰	۳-۲ انواع ریسک
۱۲	۱-۳-۲ ریسک‌های مالی
۱۲	۱-۱-۳-۲ ریسک نرخ ارز
۱۴	۲-۱-۳-۲ ریسک نرخ سود
۱۴	۳-۱-۳-۲ ریسک اعتباری
۱۵	۴-۱-۳-۲ ریسک نقدینگی
۱۵	۵-۱-۳-۲ ریسک تغییرات سطح عمومی قیمت‌ها
۱۵	۶-۱-۳-۲ ریسک سرمایه‌گذاری مجدد
۱۵	۲-۳-۲ ریسک‌های غیر مالی
۱۵	۱-۲-۳-۲ ریسک مدیریت
۱۶	۲-۲-۳-۲ ریسک سیاسی
۱۶	۳-۲-۳-۲ ریسک صنعت
۱۶	۴-۲-۳-۲ ریسک عملیاتی
۱۶	۵-۲-۳-۲ ریسک قوانین و مقررات
۱۶	۶-۲-۳-۲ ریسک منابع انسانی
۱۷	۴-۲ ضرورت مدیریت ریسک و ساختار آن در نظام بانکی
۱۸	۱-۴-۲ شناسایی ریسک‌ها
۱۸	۱-۱-۴-۲ ریسک‌های مالی
۱۸	۲-۱-۴-۲ ریسک‌های عملیاتی
۱۸	۳-۱-۴-۲ ریسک‌های تجاری
۱۸	۴-۱-۴-۲ ریسک وقایع

۱۹	۲-۴-۲ کنترل ریسک
۱۹	۳-۴-۲ نظارت بر ریسک
۱۹	۵-۲ اصول مدیریت ریسک اعتباری
۲۱	۱-۵-۲ ایجاد یک مدیریت ریسک اعتباری مناسب
۲۱	۲-۵-۲ فعالیت تحت یک فرآیند سالم اعطای اعتبارات
۲۲	۳-۵-۲ حفظ فرآیند مناسب مدیریت اجرایی، اندازه‌گیری و نظارت بر اعتبارات
۲۲	۴-۵-۲ تضمین کنترل‌های کافی بر روی ریسک اعتباری
۲۲	۶-۲ تسهیلات اعطایی
۲۳	۷-۲ انواع تسهیلات
۲۳	۱-۷-۲ مدت زمان اعطای تسهیلات
۲۳	۱-۱-۷-۲ کوتاهمدت
۲۳	۲-۱-۷-۲ میانمدت
۲۳	۳-۱-۷-۲ بلندمدت
۲۳	۲-۷-۲ موارد استفاده تسهیلات بانکی
۲۳	۳-۷-۲ مصرف اعتبارات در بخش‌های مختلف اقتصادی
۲۴	۴-۷-۲ از نظر تکلیفی یا غیر تکلیفی بودن
۲۴	۱-۴-۷-۲ تسهیلات تکلیفی (تبصره ای)
۲۴	۲-۴-۷-۲ تسهیلات غیر تکلیفی
۲۴	۵-۷-۲ از نظر طبقه بندی دارایی
۲۵	۸-۲ نقش اعتبارسنجی در ریسک
۲۵	۹-۲ امتیازدهی اعتباری
۲۶	۱۰-۲ ضرورت امتیازدهی اعتباری مشتریان
۲۶	۱۱-۲ مؤسسات امتیازدهی
۲۷	۱۲-۲ معیارهای امتیازدهی
۲۷	۱-۱۲-۲ معیار 5C
۲۸	۲-۱۲-۲ معیار (LAPP)
۲۹	۳-۱۲-۲ معیار 5P
۲۹	۱۳-۲ مطالبات معوق
۳۰	۱۴-۲ عوامل ایجاد مطالبات معوق
۳۰	۱-۱۰-۲ عوامل درونی
۳۱	۲-۱۴-۲ عوامل بیرونی
۳۱	۱۵-۲ آثار مطالبات معوق
۳۱	۱-۱۵-۲ عدم مدیریت زمان و پیگیری به موقع وصول مطالبات
۳۱	۲-۱۵-۲ بلوکه شدن منابع مالی بانک
۳۲	۳-۱۵-۲ کاهش توان جذب منابع جدید
۳۲	۴-۱۵-۲ کاهش توان پاسخگویی (ارائه خدمات) به مشتریان
۳۲	۵-۱۵-۲ کاهش رتبه بانک در رتبه‌بندی‌های داخلی و بین‌المللی
۳۲	۶-۱۵-۲ وارد شدن لطمات و خسارات زیادی بر پیکره اقتصاد و جامعه
۳۲	۷-۱۵-۲ کاهش ارزش زمانی پول
۳۲	۸-۱۵-۲ افزایش ریسک اعتباری

۳۳ ۱۶-۲ موافقت نامه جدید کمیته بال
۳۵ ۱۷-۲ پیشینه تحقیق
۳۵ ۱-۱۷-۲ مروری بر مطالعات خارجی
۳۸ ۲-۱۷-۲ مروری بر مطالعات داخلی
	فصل سوم - تحلیل وضعیت ریسک بر اساس برخی شاخص ها در نظام بانکی
۴۱ مقدمه
۴۱ ۱-۳ بررسی و تحلیل آماری وضعیت متغیرهای ریسک اعتباری در ایران
۴۱ ۱-۱-۳ تحلیل وضعیت رشد اقتصادی و اعطای اعتبارات
۴۲ ۲-۱-۳ نسبت تعهدات به کل دارایی ها
۴۴ ۳-۱-۳ نسبت وام های بخش های تولیدی به کل تسهیلات
۴۴ ۴-۱-۳ رشد مانده مطالبات معوقه
۴۶ ۵-۱-۳ شاخص ریسک اعتباری
	فصل چهارم - برآورد الگو و تجزیه و تحلیل یافته ها
۵۰ مقدمه
۵۰ ۱-۴ مدل پانل دیتا
۵۱ ۱-۱-۴ محاسن استفاده از مدل پانل دیتا
۵۲ ۲-۱-۴ محدودیت های پانل دیتا
۵۲ ۲-۴ روش های تخمین
۵۴ ۱-۲-۴ مراحل روش تخمین مدل بوسیله داده های تلفیقی
۵۵ ۲-۲-۴ اثرات ثابت
۵۵ ۳-۲-۴ اثرات تصادفی
۵۶ ۴-۲-۴ آماره هاسمن
۵۸ ۳-۴ تصریح مدل
۵۸ ۴-۴ مراحل برآورد مدل
۶۱ ۵-۴ تفسیر ضرایب و پارامترهای پژوهش
	فصل پنجم - جمع بندی، پیشنهادات و راهکارهای پیشنهادی
۶۴ ۱-۵ جمع بندی
۶۵ ۲-۵ پیشنهادات سیاستی
۶۵ ۳-۵ پیشنهاد برای مطالعات آتی
۶۷ منابع
۶۷ منابع فارسی
۶۹ منابع لاتین
۷۱ پیوست
۷۸ Abstract

فهرست جدول ها

صفحه	عنوان
۵۴	جدول ۱-۳- رشد اقتصادی
۵۵	جدول ۲-۳- نسبت تعهدات به کل دارایی
۵۷	جدول ۳-۳- نسبت وام های بخش های تولیدی به کل تسهیلات
۵۸	جدول ۴-۳- مانده مطالبات معوق بانک ها
۶۰	جدول ۵-۳- شاخص ریسک اعتباری
۶۹	جدول ۱-۴- مدل های مختلف حاصل از ترکیب داده های سری زمانی و مقطعی
۷۶	جدول ۲-۴- خروجی روش pooled
۷۷	جدول ۳-۴- خروجی روش fixed effect
۷۸	جدول ۴-۴- خروجی روش random effect
۷۹	جدول ۵-۴- خروجی نهایی روش اثرات تصادفی

فهرست نمودارها

صفحه	عنوان
۳۵	نمودار ۱-۲-۱-روش 5c
۳۶	نمودار ۲-۲-روش LAPP
۳۷	نمودار ۲-۳-روش 5P
۵۴	نمودار ۱-۳-رشد اقتصادی
۵۵	نمودار ۲-۳-نسبت تعهدات به کل دارایی
۵۷	نمودار ۳-۳-نسبت وام های بخش های تولیدی به کل تسهیلات
۵۸	نمودار ۳-۴-مانده مطالبات معوق
۶۰	نمودار ۳-۵-شاخص ریسک اعتباری

فهرست شکل ها

صفحه	عنوان
۱۴	شکل ۱-۲ - انواع ریسک و ارتباط بین آنها
۱۵	شکل ۲-۲ - عوامل مؤثر بر نرخ ارز
۷۴	شکل ۴-۱ - مراحل مختلف آزمون های بکار رفته جهت تخمین

فصل اول

کلیات پژوهش

مقدمه

امروزه بانک‌ها نقش مهمی در تحولات پولی و مالی کشورها ایفا می‌کنند. تأمین مالی در زمره فعالیت‌های مهم نظام بانکی محسوب می‌شود. در واقع اصلی‌ترین فعالیت بانک‌ها در برخی کشورها ارائه خدمات مالی منجمله پرداخت تسهیلات، جذب منابع و مشارکت در تأمین مالی فعالیت‌های سرمایه‌گذاری و کمک به رشد اقتصادی تولید، اشتغال و سودآوری می‌باشد. از آنجایی که بخش مهمی از تسهیلات اعطایی بانک‌ها در قالب معوق، مطالبات سررسید گذشته، مشکوک الوصول و لاوصول به دلایل متعدد به سیستم بانکی برگشت داده نمی‌شود این موضوع اساسی چالش جدی را در شرایط موجود نظام بانکی ایجاد نموده است. در چنین شرایطی ریسک اعتباری فعالیت‌های اقتصادی، افزایش می‌یابد. ریسک اعتباری عبارت است از احتمال عدم بازگشت اصل و سود تسهیلات اعطایی بانک یا مؤسسه مالی به مشتریان که ممکن است با تأخیر انجام گیرد و یا حتی اصلاً وصول نشود که این امر به نوبه خود مسائل و مشکلاتی را برای جریان وجوه نقد و نیز مدیریت نقدینگی بانک به همراه خواهد آورد.

در واقع ریسک اعتباری ذاتاً در فعالیت‌های اقتصادی موجود است. این ویژگی برای تکنیک‌های مدیریت ریسک مناسب است که شناسایی، ارزیابی و کاهش این تهدیدات در سطح اقتصاد کلان و خرد بررسی شود. ذینفعان ارزیابی ریسک اعتباری و تکنیک‌های کاهش را می‌توان بطور کلی در دو دسته تقسیم بندی کرد:

➤ نهادهایی که ریسک اعتباری را متحمل می‌شوند مانند بانک‌ها، شرکت‌های سرمایه‌گذاری.
➤ مقامات دولت مرکزی که باید عملکرد بدون اشکال فعالیت‌های اقتصادی یعنی ثبات قیمت و ثبات مالی را تضمین کنند.

علیرغم تحقیقات و نوآوری‌های جدید در کنترل و نظارت بر ریسک‌های اعتباری هنوز هم ریسک اعتباری خطر غالب برای بانک‌ها است. محاسبه ریسک و ظرفیت اعتباری بخصوص برای بانک‌ها و مؤسسات مالی که اقدام به اعطای اعتبار و تسهیلات مختلف به افراد حقیقی و حقوقی می‌کنند بسیار حائز اهمیت است. بنابراین بانک‌ها و مؤسسات مالی می‌توانند با اندازه‌گیری ریسک و ظرفیت اعتباری و رتبه‌بندی متقاضیان اعتباری و درجه‌بندی اعتبارات ضمن اینکه بازگشت منابع خود را تضمین کنند پرتفوی اعتباری خود را با کمترین ریسک و میزان تسهیلات اختصاص داده شده به یک فرد را به نحو بهینه‌ای تنظیم نمایند.

۱-۲ بیان مسأله تحقیق

یکی از ابزارهای لازم و مؤثر در رشد اقتصادی وجود سیستم بانکی کارآمد و رقابتی است.

هرگونه اقدامی در جهت بهبود و ارتقاء سیستم بانکداری موجب تسریع جریان پس انداز، سرمایه گذاری و تخصیص منابع خواهد شد. در حال حاضر یکی از چالش‌های فراروی نظام بانکی کشور سیر فزاینده مطالبات معوق بوده است. این امر با توجه به بانک محور بودن بازار پولی و مالی کشور و برخورداری بانک‌ها از حدود ۹۰ درصد نقدینگی کشور به یک چالش ملی مبدل شده است. به نحوی که توجه خاص دولتمردان و اصحاب رسانه‌ها را در سال‌های اخیر به خود جلب کرده است. شیوه‌های سنتی مدیریت ریسک‌های اعتباری و استفاده از ابزارهایی چون تدوین سیاست‌های اعتباری، ارزیابی ابعاد اقتصادی، فنی و مالی طرح‌ها، اخذ وثایق ارزنده و سهل‌المعامله بودن و همچنین تشکیل بانک‌های اطلاعاتی و ایجاد نظام رتبه بندی اعتباری مشتریان که در سال‌های اخیر مورد توجه خاص نظام بانکی قرار گرفته است، نتوانسته اند در عمل روند مطالبات معوق بانک‌ها را تغییر دهند.

افزایش مطالبات معوقه و بلوکه شدن قسمتی از دارایی بانک‌ها و متعاقب آن کاهش گردش مطالبات و افزایش دوره وصول مطالبات عملاً جریان وجوه وصول سالانه و نیز صورت جریان وجوه و همچنین بودجه سالانه و اهداف نهاد پولی را دچار تغییرات، نابسامانی و انحراف می‌کند و همه این عوارض در صورت استمرار، اصل تداوم فعالیت نهاد پولی و اعتباری را بعنوان یکی از حساس‌ترین و حیاتی‌ترین موضوع، زیر سؤال خواهد برد و پیامدهای اقتصادی-اجتماعی شدیدی را به دنبال خواهد داشت. بنابر مطالب فوق سؤال‌هایی به شرح ذیل مطرح می‌گردد:

چه ارتباطی میان ریسک اعتباری و مطالبات معوقه در شبکه بانکی وجود دارد. این ارتباط تا چه حدی ناشی از سیاست‌گذاری در شبکه بانکی و تا چه حدی ناشی از کارکرد متغیرهای کلان در سطح اقتصاد می‌باشد. عواملان و کارگزاران چگونه این فرآیند را متأثر می‌سازند.

۱-۳ اهمیت موضوع تحقیق و انگیزه انتخاب آن

در سال‌های اخیر مؤسسات مالی به دلایل مختلف با مشکلات متعددی در عرصه فعالیت‌های خودشان مواجه بودند که علت اصلی آن مستقیماً ناشی از استانداردهای ضعیف برای وام‌گیرندگان و شرکای سرمایه گذاری و مدیریت ضعیف پرتفوی و یا عدم توجه به موقع تغییرات شرایط اقتصادی و وضعیت مالی بوده است که منجر به بدتر شدن ثبات اعتباری شرکای سرمایه گذاری بانکی شده است. علیرغم اهمیت ریسک اعتباری در فعالیت بانک‌ها و مؤسسات مالی بنظر میرسد حرکت منسجم و سازمان یافته‌ای برای ایجاد مدیریت ریسک اعتباری در کشور صورت نگرفته است. اگر مشتری به موقع تعهدات خود را بازپرداخت نکند، این تسهیلات بصورت مطالبات معوق بانکی در می‌آید و این امر موجب اختلال در توزیع اعتبارات بانکی و در نتیجه اختلال در نظام بانکی می‌شود. گذشته از این، صورت‌های مالی بانک‌ها شامل ترازنامه، صورت سود و زیان و صورت گردش وجوه نقد به شدت از ریسک اعتباری تأثیر می‌پذیرد. بنابراین برای اعطای تسهیلات باید درجه اعتبار و قدرت بازپرداخت

اصل و فرع دریافت کننده تسهیلات را تعیین نمود. احتمال ریسک اعتباری، احتمال عدم برگشت اصل و فرع تسهیلات اعطا شده ممکن است به حالت‌های زیر خود را نشان دهد.

- احتمال تأخیر در بازپرداخت اصل و فرع تسهیلات دریافتی توسط مشتری (سررسید گذشته)
- احتمال معوق شدن بازپرداخت اصل و فرع تسهیلات دریافتی توسط مشتری (معوق)
- احتمال عدم بازپرداخت اصل و فرع تسهیلات دریافتی توسط مشتری (سوخت شده)

همه این موارد و بسیاری از موارد دیگر ضرورتاً ایجاب می‌کند که مدیریت ریسک بانک‌ها حساس‌تر، پیچیده‌تر و مشکل‌تر از مدیریت ریسک در واحدهای انتفاعی دیگر باشد.

امروزه افزایش بی‌رویه مطالبات سررسید گذشته و مطالبات معوق، یکی از دغدغه‌های اصلی مدیران ارشد شبکه بانکی می‌باشد. زیان‌های ناشی از مطالبات معوق و سررسید گذشته موجب می‌شود مبالغ زیادی از سرمایه بانک‌ها به این امر اختصاص داده شود. انجام این پژوهش سبب می‌شود تا راهکارهای مناسبی برای کاهش ریسک اعتباری و کاهش مطالبات معوقه بانک که در نتیجه آن، باعث افزایش سود آوری بانک شود. در واقع انگیزه اصلی انتخاب موضوع بررسی و شناسایی عواملی است که باعث عدم بازپرداخت اعتبارات و مطالبات معوقه شده و متعاقباً ریسک اعتباری را بوجود می‌آورند.

۴-۱ هدف‌های تحقیق

از مهمترین هدفی که از اجرای تحقیق حاضر دنبال خواهد شد؛ شناسایی و بررسی متغیرهای تأثیرگذار بر ریسک اعتباری بانک‌های دولتی و خصوصی شده می‌باشد.

۵-۱ سوالات یا فرضیه‌های تحقیق

- ۱- بین ریسک اعتباری و مطالبات معوق بانک‌ها ارتباط معنی داری وجود دارد؛
- ۲- بین ریسک اعتباری و نسبت وام‌های بخش‌های تولیدی به کل تسهیلات اعطایی ارتباط معنی داری وجود دارد؛

۶-۱ چهارچوب نظری تحقیق

امروزه تردیدی نیست که یکی از ابزارها و عوامل لازم و مؤثر برای توسعه اقتصادی کشور، همانا وجود سیستم بانکی کارآمد است. هرگونه اقدامی در جهت بهبود و ارتقاء، سیستم بانکداری موجب خواهد شد که جریان پس‌انداز سرمایه‌گذاری و تخصیص منابع بهبود یابد و امکانات بالقوه، پراکنده و نهفته در کشور برای پیشرفت و رفاه عمومی بکار گرفته شود. بانک‌ها نقش مهمی در اقتصاد کشور بر عهده دارند که شامل تجهیز پس‌اندازها، واسطه‌گری و تسهیل جریان‌های پرداخت، تخصیص اعتبارات و برقراری نظام مالی برای وام‌گیرنده است. در واقع بانک‌ها بعنوان سازمان‌های جویای سود اساساً به این منظور شکل گرفته‌اند که برای سهام‌داران پول سازی کنند، بدین معنی که در فرآیندهای تصمیم‌گیری نمادین نظیر قیمت‌گذاری، وام‌دهی،

تأمین وجوه لازم سعی در بهینه‌سازی "ریسک برگشتی" مبادله دارند. در واقع بانک‌ها، به عنوان واسطه مالی، وجوه سپرده‌گذاران را دریافت و بخشی از آن را به متقاضیان تسهیلات واگذار می‌نمایند. اما در این میان امکان دارد برخی از مشتریان مایل یا قادر به بازپرداخت تسهیلات نباشند. بدیهی است که هرگونه قصور و کوتاهی در بازپرداخت موجب کاهش ارزش سرمایه بانک می‌شود. در اینصورت بانک‌ها به منظور پرداخت دیون خود باید کاهش سرمایه را از محل عواید سایر تسهیلات پرداخت شده به مشتریان جبران نمایند. بنابراین همزمان با افزایش عدم بازپرداخت تسهیلات توسط مشتریان بانک‌ها جهت بقای خود ناگزیر به افزایش حاشیه سود هستند که این امر منجر به کاهش قدرت رقابتی بانک شده و آن را با ریسک مواجه می‌کند. همه مؤسسات اعتباردهنده بدون توجه به هدفی که دنبال می‌کنند بی‌درنگ خود را در معرض ریسک سربازدن استفاده‌کنندگان از این تسهیلات در بازپرداخت دیون قرار می‌دهند. بعبارت دیگر، ریسک جزء ذاتی فعالیت‌های بانکداری می‌باشد. پیامدهای چنین ریسکی در مواردی ممکن است موجب بروز تنگناهای مالی شدید و یا حتی باعث ورشکستگی مؤسسه اعتباردهنده شود. لذا موفقیت پیوسته و بلند مدت یک نهاد مالی، در گرو اعمال مدیریت ریسک بهینه در آن نهاد می‌باشد. مدیریت ریسک بر شناسایی سنجش و کنترل ریسک‌ها متمرکز است و بدین طریق می‌تواند ریسک‌ها را رتبه‌بندی مناسب نموده و سرمایه را تخصیص دهد.

تغییرات مداوم عوامل محیطی، شرایط اقتصادی، ویژگی‌های خاص بخش بانکداری کشور نظیر دولتی بودن و در نتیجه اعمال انواع محدودیت‌ها و تکالیف بر آن‌ها و الزامات کمیته بال، از جمله مواردی است که مدیریت ریسک را برای بانک‌ها بسیار حیاتی می‌سازد. بطور کلی می‌توان گفت: یکی از موضوعات مهم در تخصیص اعتبارات بانکی، بررسی و ارزیابی ریسک مشتریان اعتباری است. در واقع بانک‌ها سعی در تخصیص منابع مالی و تسهیلات اعتباری به شرکت‌هایی دارند که ضمن بر خورداری از یک ریسک پایین توانایی بازپرداخت اصل وام و سود آن را در موعد مقرر داشته باشند.

مطالبات معوق و سررسید گذشته بانک‌ها و مؤسسات اعتباری کشور در سال‌های اخیر با افزایش دائمی مواجه بوده است. البته این امر با توجه به رشد حجم سپرده و میزان اعطای تسهیلات بانک‌ها چندان غیرطبیعی نیست، اما باید توجه داشت طی سال‌های اخیر شبکه بانکی کشور با اخذ وثیقه اقدام به اعطای تسهیلات نموده است و همواره درصدی از تسهیلات مزبور به مطالبات سررسید گذشته و معوق بانک‌ها تبدیل شده اند، به طوری که نسبت مطالبات سررسید گذشته و معوق بانک‌ها طی سال‌های اخیر روند نگران‌کننده‌ای به خود گرفته است.

بنابراین بانک‌ها در صورتی می‌توانند تسهیلات خود را به صورت صحیح ارائه دهند که از معیار و ملاک مناسبی برای ارزیابی مشتریان برخوردار باشند به گونه‌ای که تسهیلات بانکی به مشتریان مطلوب اختصاص یابد. از دیدگاه بانکداری اسلامی مشتریان مطلوب به مشتریانی اطلاق می‌شود که ضمن هزینه نمودن تسهیلات دریافتی در بخش‌های مختلف اقتصادی، آن را به

سیستم بانکی باز گرداند. از این رو بررسی ریسک اعتباری مشتریان حقوقی بانکها بسیار حائز اهمیت می‌باشد.

با توجه به موارد مذکور، ریسک اعتباری را در هشت بانک دولتی و خصوصی شده مورد بررسی قراردادده و به ارائه راهکارهای اصولی تخصیص بهینه و کارآمد منابع پرداخته می‌شود.

۷-۱ مدل تحقیق

در این الگو، ریسک اعتباری بانکها تابع رشد اقتصادی، رشد مطالبات معوقه، نسبت تعهدات به کل دارایی، نسبت وام‌های بخش‌های تولیدی به کل دارایی می‌باشد. در واقع نرخ مطالبات معوق به دلیل عدم سود آوری فعالیت‌های اقتصادی، برخی به دلیل کاهش نرخ رشد اقتصادی و شرایط رکودی در کشور و برخی ناشی از پیش بینی‌های غلط از درآمدها و هزینه‌ها در عرصه فعالیت‌های اقتصادی می‌باشد. در این الگو تلاش می‌شود تا از متغیرهای مربوط به مطالبات به اندازه کافی استفاده شود.

۸-۱ روش پژوهش

روش پژوهش علی و تکنیک پژوهش الگوی اقتصاد سنجی داده‌های تلفیقی است. اطلاعات مورد نیاز این تحقیق در دو بخش مورد بررسی قرار می‌گیرد؛ اطلاعات مربوط به مبانی نظری تحقیق که از طریق مطالعات کتابخانه‌ای و جستجوی اینترنتی جمع‌آوری می‌شود و اطلاعات بخش دوم از کتاب گزارش عملکرد بانکی استفاده شده است که مربوط به آمارهای منتشره بانکها توسط بانک مرکزی می‌باشد.

۹-۱ جامعه آماری و حجم آن

از آنجایی که هدف از انجام تحقیق، بررسی ارتباط ریسک اعتباری با مطالبات معوقه بانکها می‌باشد، لذا به منظور پیاده سازی مدل، سعی گردیده از اطلاعات گزارش عملکرد بانکی که توسط بانک مرکزی منتشر می‌شود، استفاده گردد. بنابراین داده‌های هشت بانک دولتی و خصوصی شده بعنوان جامعه آماری این پژوهش در نظر گرفته شده است.

۱۰-۱ روش گردآوری اطلاعات

نیازهای آماری این پژوهش شامل داده‌های مربوط به مطالبات معوقه، تعهدات اسنادی و ضمانت‌نامه‌ها، کل تسهیلات اعطایی، ذخایر احتیاطی و همچنین وام‌های بخش‌های تولیدی بانکها طی سال‌های ۸۸-۱۳۸۱ می‌باشد که از داده‌های منتشر شده در کتاب گزارش عملکرد بانکی بانک مرکزی جمهوری اسلامی ایران مرتفع می‌گردد.

۱۱-۱ روش تجزیه و تحلیل اطلاعات

در این پژوهش تجزیه و تحلیل داده‌ها با استفاده از نرم افزار Eviews6 صورت می‌گیرد. به‌طوری‌که برای آزمون فرضیه‌ها با استفاده از مدل پانل - دیتا به بررسی آمار و اطلاعات مأخوذه پرداخته می‌شود.